

ИДЕНТИТЕТ И „ПРЕВРЕДНОВАЊЕ” СРПСКЕ ФИЛОЛОГИЈЕ У ЦРНОЈ ГОРИ

Циљ нашег рада је да представимо историјски аспект духовног и културног наслеђа Црне Горе, прије свега што се језика, писма и споменичке грађе тиче, те стање данас у Црној Гори. Наша грађа показује да се језик на свим просторима који су ушли у састав Црне Горе именовало као српски, да је Црна Гора баштинила кроз историју ћирилично писмо, које се такође именовало као српско, као и штампа, а у складу са тим је и споменичка грађа. Насупрот таквом наслеђу, последње двије деценије долази до покушаја „превредновања” свега онога што носи српски предзнак.

Кључне ријечи: српски језик, ћирилица, српско писмо, монтенегристика, превредновање, споменици, Црна Гора.

Све просторе који су данас у саставу Црне Горе одликује српско језичко наслеђе, које је, уз то, готово искључиво ћирилично. Данашња држава Црна Гора баштини различите просторе српске (Црну Гору, Брда, Херцеговину, Боку, Стару Србију), који су ушли у њен састав у различито вријеме, у не тако далекој прошлости. Сви ови простори унијели су у данашњу Црну Гору неку своју посебност, али им је свима заједничко и повезује их српско језичко, народносно, ћирилично наслеђе. Упркос таквом наслеђу, вишевековном, на којем је заснован историјски континуитет свих простора Црне Горе, посљедњих деценија званична Црна Гора се покушавала одрећи оваквог наслеђа, или га, што је још теже, фалсификовати и кривотворити (претворити у несрпско), превредновањем обезвриједити.

О наслеђу и историјском идентитету Црне Горе свједоче бројна документа. О томе илустративно свједочи књига Јована Маркуша *Црна Гора кроз историјска докуменџа. Народ, језик, црква, држава*, објављена у издању Матице српске – Друштва чланова у Црној Гори. У књизи су сабрана

репрезентативна документа као непобитно свједочанство истинске Црне Горе, а то свједочанство је српско: и што се тиче народности, и цркве, и језика, и државе и њених симбола. Другачијих свједочанстава нема. Цјелина и пунота: народ, језик, црква и држава, заједно и као једно живе, прожимају се и употпуњују вјековима, једно друго обнављају и препорађају. То су три дијела једног цијелог. А то је историјски српски род и народ (који се тим именом и звао ходом историје и ходом докумената); српски језик и српска ћирилица (назив за писмо), и српски карактери (назив за штампана слова) тога народа и језика; и вјера: хришћанска, а православна и српска (како се именовала и именује). Иако је српско наслеђе кроз историју системски и намјерно уништавано, остало га је довољно за свједочење, толико да јасно и прецизно говори, ништећи све фалсификате.

Језик Црне Горе од искона до дана данашњега јесте српски, како својом суштином тако и својим српским именом, које је израз и исходиште суштине, писан писмом које се звало српским именом (српско писмо), тј. ћирилицом. И кад се за тим иде, ништа није изостављено, и ништа није додато, него је то једна лијепа и цијела истина. А то нам илустративно показује и документује Маркушева књига: *Мирослављево јеванђеље* (посвећено хумском кнезу Мирославу, брату Стефана Немање); *Тестиаменит Ђурђа Црнојевића* (за који се приликом превода на латински каже да је писан на језику српском); *Окѿоих* из штампарије Црнојевића; прилог из 1591. године у којем се каже да суду предају тужбу Јусуф-бег Крсмић и Паштровићи, а да је писана српским језиком и ћирилицом; писмо которског провидура Паштровићима (из 1601) у којем званични преводилац са романског наговјештава да документ писа „сарбски по заповиједи” (што значи да је званични језик у Котору био српски, а писмо ћирилица) (Маркуш 2021: 127–138); Јеролим Загуровић из Котора у *Појовору Псалтиру с ѿсљедованијем* из 1569: „Заврших ово дјело које се зове Псалтир на грчком, а на српском језику – Певац” (Стојановић 1986: 211); *Први срѣски дуквар* (из 1597), који је написао дечански инок Сава од Паштровића; протестно писмо црногорских главара млетачком сенату из 1722. у којем се, између осталог, каже да су „Ми смо хвалећи Бога цвијет от вјере и от закона правога грчаскога, језика и славнога јунаштва србскога”; документ из 1591. у којем стоји да је уговор предат ћирилицом на језику српскоме (Маркуш 2021); писмо Црногораца млетачком изванредном провидуру Пјетру Мању (1763) у којем се тражи да се молитве и литургије у Цркви Светог Луке врше „по својему природном језику славено-србском” (Исто: 136); захтјев грбальског кнеза Ника Тујковића из 1773. године да провидур шаље дописе на српском језику „јер добро знате да ми овамо не умијемо штит и разумјет друго слово него српско”; захтјев грбальског кнеза Ива Љубиновића (из 1808. године) да вицеделегат Краљевине Италије шаље дописе преведене на српски језик, а не на латинском (Маркуш, у: Мачић 2011: 376–379).

Та се традиција наставља и у времену владавине Петровића. У документу владике Саве Петровића из 1746. године, који купује земљиште Хасана Ибрахимовића, на крају документа стоји: „Нашки, по српски писа поп Митар Рашковић, а турски писа Каплан ага Омерџеахић” (Маркуш 2021). У *Грлици, Календару црногорском за годину 1835, у Крајњој историји Црне Горе*, коју је написао Свети Петар Цетињски стоји: „Црногорци су славено-српског кољена, као и Херцеговци и Бошњаци, и прозвали су се тијем именом као и ови од мјеста у којиему живе [...] Језик је све један што и херцеговачки с врло малом и готово непримијетном разликом, и мање је од овога опогањен турскијем ријечима” (Маркуш 2021). Године 1836. издаје се *Српски буквар ради учења младежи црквеном и грађанском читању* Димитрија Милаковића, у Митрополитској књигопечатњи. Године 1838. издаје се *Српска грамаџика састављена за црногорску младеж* Димитрија Милаковића, Част прва, у Црној Гори, у књигопечатњи правитеља црногорскога. Године 1867. даје се нови програм школа са предметом „читање српско и словенско”. Године 1868. издаје се на Цетињу књига *Прва знања за основне српске школе* (званични школски уџбеник), гдје стоји: „Црна Гора је сада књажевство [...] Црногорци су народ Српски” (Исто: 33). Године 1869. приређује се нови програм за четворогодишњу основну школу, у којој се у сва четири разреда учи српски језик као посебан предмет. У распореду предмета из 1876. на Женском институту на Цетињу написано је – *Српски језик*. Године 1897. издаје се *Српски буквар за први разред основне школе* Ђура Поповића и Јована Рогановића. У *Правовисном књижевном хезису* (1, 2. и 3. дио) 1899. године Ђура Поповића и Пера Мартиновића, наставни предмет је Српски језик. У *Земљопису књажевине Црне Горе за ученике III разреда основне школе* (написали Ђуро Поповић и Јован Рогановић, Државна штампарија Цетиње, 1895) налазимо: „У Црној Гори живе све сами чисти и прави Срби, који говоре српским језиком, а има их на 300 000 становника. Већином су православне вјере, а има нешто мало римокатоличке и мухамеданске вјере, али треба знати да смо сви српскога поријекла и српске народности” (Исто: 33). Године 1900. штампа се *Српска грамаџика за трећи и четврти разред основнијех школа у Књажевини Црној Гори*, коју је саставио Ђуро Шпадијер (К. Ц. Државна штампарија, Цетиње 1900). У *Закону о народнијем школама у Књажевини Црној Гори* (Цетиње, К. Ц. Државна штампарија 1907) стоји: „Члан 1. Задатак је народнијема школама, да васпитавају дјецу у народном и религијском духу и да их спремају за грађански живот, а нарочито да шире просвјету и српску писменост у народу”. У „Науци о гласовима”, у одјељку „Гласови и слова српскога језика”, пише: „У српском језику има 30 гласова”, а у одјељку „Шта је српска грамаџика”, између осталог, налазимо: „Српска грамаџика је наука, која нас учи, да правилно српски говоримо, пишемо и читамо”. У *Земљопису Краљевине Црне Горе за ученике трећег разреда основнијех*

школа (написали Ђуро Поповић и Јован Рогановић, Цетиње, К. Ц. Државна штампарија, 1911) стоји и: „Црном Гором влада Краљ Никола из славне српске породице Петровић Његош [...] У основној школи уче се [...] српска историја, српски језик”.

Српски је био службени језик и језик јавне и приватне комуникације у Црној Гори за вријеме Књажевине и Краљевине Црне Горе. „За razliku od Hrvatske i Slavonije, gdje su se u drugoj polovini 19. vijeka vodile borbe za naziv jezika, pa su u javnom i službenom optičaju bili različiti nazivi (hrvatski ili srpski, hrvatski), te Dalmacije, gdje su, pored italijanskog, u zvaničnim aktima sve češće pominjani i nazivi srpski ili hrvatski, odnosno srpsko-hrvatski, – u Srbiji i Crnoj Gori jezik je nazivan samo srpskim imenom, i pod tim imenom obavljao je sve funkcije književnog i službenog jezika” (Окука 2006: 44).

У књизи Јована Маркуша дата су бројна свједочанства из којих се види да се наставни предмет у школама звао Српски језик. Другачијих докумената нема чак ни двадесетак година и после Другог свјетског рата, назив предмета је: *Српски језик*. Уставно дефинисање језика (службена и јавна употреба у Црној Гори) после Другог свјетског рата дужи низ година није прецизно и једнозначно прописано и усаглашено: „Крајем 1945. уставотворна скупштина на Цетињу усвојила је Устав НР Црне Горе. Одредбама истог устава формално-правно није дефинисан назив службеног језика. Међутим, у десетом поглављу Народни судови, у чл. 113. дословно се каже: ’Поступак пред судовима води се на српском језику...’ На основу увида у школска свједочанства основних, средњих и стручних школа издатих у Црној Гори у послејератном периоду види се да је наставни предмет Српски језик и књижевност именован у школским свједочанствима без одреднице: хрватски” (Вукић 2006: 27). Тако је све до Новосадског договора (1954), откада се службени језик почиње именовати и као српскохрватски. „Назив и статус службеног језика у Републици није нормиран посебном одредбом ни у Уставу Црне Горе из 1963. године. Ипак, службени језик узгредно се помиње у десетом поглављу Уставност и законитост, у чл. 217. истог устава, у коме се, поред осталог, каже: ’Државни органи и организације које врше послове од јавног интереса воде поступак на српско-хрватском језику’” (Вукић 2006: 27).

У новом уставу СРЦГ из 1974. назив службеног језика експлицитно је дефинисан у чл. 172: У СРЦГ у службеној употреби је српскохрватски језик ијекавског изговора. До повратка вјековном називу службеног језика у Црној Гори дошло је након распада југословенске федерације 1991: *У службеној употреби је српски језик ијекавског изговора*. Међутим, новим уставом 2007. године уведена је сасвим неутемељена и неоснована формулација, ни научно ни историјски: *Службени језик је црногорски [...] У службеној употреби су још и српски, бошњачки, хрватски и албански*.

Постоје два издвојена кратка тренутка у времену, која су истргнута од свих вјекова у вези са именовањем језика као српског у Црној Гори, и то под управом окупаторских власти, а то су Први и Други свјетски рат. У Првом свјетском рату у Црној Гори окупатор форсира „хрватски” за назив језика у Црној Гори (Стојановић 2016). Једино се за вријеме италијанске окупације за вријеме Другог свјетског рата од италијанских власти почео провлачити и појављивати термин *линџа монџенеџрина*. Према томе, Црна Гора и њена политика посљедњих деценија се својим пројектима уклапала у окупаторске године. Надамо се да ће се таква политика урушити зарад добробити, вјековног континуитета и истинитости Црне Горе, која баштини српско наслеђе. А српство се, можемо рећи, највише потенцирало и баштинило у Старој Црној Гори, која је обухватала четири нахије.

Ћирилица се кроз историју на просторима докле је допирао утицај српског језика и, преко њега, писма, често називала – српско писмо. И никад другачије! То је уобичајен назив на штокавском подручју, а и у окружењу, уколико се писмо именovalo (и тиме назив прецизирао, у односу на нпр. руску, дугарску... ћирилицу, односно ћирилицу неког другог језика). За то имамо сакупљених и објављених близу сто примјера (са простора Рашке, Зете, Боке, Хума, Босне, Дубровника, Славоније, Цавтата, Задра, на млетачком, аустријском, турском... двору; у Ватикану, у записима Енглеза, Француза...) (Стојановић 2016: 169). Тако је, наравно, и на просторима Црне Горе. У овом погледу нарочито је значајна библиографија радова о Далмацији и Црној Гори издата на латинском у Млецима 1842. Тамо стоји да су књиге штампане на Цетињу српским словима („карактерима”). Годи не 1517. потврђује млетачки дужд Л. Лоредан тестамент Ђурђа Црнојевића на молбу његове жене Јелисавете (преведен на латински). На више мјеста стоји написано да је тестамент писан српски, преведен са српског итд. Али на једном мјесту пише да је „писан и потписан српским језиком и српским словима” (Милошевић 1994).

Надбискуп барски Андрија Змајевић, Пераштанин, написао је још 1675. године расправу гдје каже да жели „да он поучава само читати и писати са словима илирским српским, а да остави латинска” (Костић 1999: 61–73). „Архиепископ барски (католички) Вићентије Змајевић, наводи у нарочиту заслугу што је *извеждан у српским словима*” (Костић 1999: 61–73).

Веома рано појављује се и штампа за српску ћирилицу („србски карактери”, како је често називају, уколико је нешто штампано српским језиком). Најстарија српска књига штампана ћирилицом, *Окџоих њрвојласник* (1494/1495), само је 2–3 године млађа од најстарије ћириличне књиге, штампане у Кракову, у штампарији која је радила четрдесет година послѣ Гутенбергове. Штампарија је радила 1493–1496. године, из ње је изашло пет књига. Након ове, отварале су се штампарије којима су штампане књиге на српском

језику и ћирилицом на разним мјестима. Кроз вјекове је постојало више средишта српског штампарства, српска штампа се селила, тражећи и налазећи мјеста гдје се у колебљивим и тешким временима може наставити штампање и континуитет књига, прије свега за потребе цркве, али су ови подухвати и ширег културно-историјског и језичког значаја. За српско штампарство веома је значајан продужетак рада Вуковића штампарије у Млецима.

Бождар Вуковић Подгоричанин, године 1521, записује да је, видећи како други народи штампају своја „писанија”, пожелио да штампа „и наша српска, а такође и бугарска” слова (Јовановић 1994: 53). У *Појовору Молићвослову* из 1520. каже се: „Зажељех и наша српска слова [...] такође у типарима саставити” (Стојановић 1986: 140).

Вићенцо Вуковић син је и наслѣдник знаменитог штампара Божицара Вуковића. Вићенцо Вуковић, са ортаком, „тражи искључиву дозволу да штампа књиге језиком и словима српским (*in lingua et caractere serviano*) ради опште добробити народа и језика српског (*della nation et lingua serviana*)” (Јовановић 1994: 53). Добио је право штампања српских књига за 25 година; 1542. године уговара продају 32 књиге „српске штампе” (*stampe serviane*) у Шибенику (Пешикан 1994: 84).

Грбаљски кнез Нико Тујковић (1773. године) пише захтјев провидуру да шаље дописе на српском „јер добро знате да ми овамо не умијемо штит ни разумјет друго слово него србско” (Мачић 2020: 375)

Ћирилица се звала српским именом и за вријеме Петровића. Свима су познати Његошеви стихови (у посвети на књизи *Вукова Даница* из 1826. године): „Српски пишем и зборим, / сваком громко говорим: / народност ми србинска, / ум и душа славјанска”. Интересантни су и сљедећи примјери: „1838. и 1839. добива владика црногорски Петар II (Његош) неколико писама од босанског везира Вецид-Мехмед паше. У првом каже: ’Ја сам написао једну турску а једну српску, обе су једнаке’” (примјера овог типа имамо више, Ј. С.). Андрија Стојаковић из Трста анонсира штампање Његошевог *Шћейана Малој* у *Јујословенским новинама* које су тада, 1850. године, излазиле у Загребу. Каже да ће се дело штампати ’српским словима са самоучном буквицом” (Костић 1999: 61–73). Стефан Митров Љубиша (1870. године) назива ћирилицу „српским аманетом” (Костић 1999: 61–73). Године 1836. издаје се *Српски дуквар ради учења младежи црквеном и грађанском чиићању* Димитрија Милаковића, у Митрополитској књигопечатњи. У *Закону о народнијем школама у Књажевини Црној Гори* (Џетиње, К. Ц. Државна штампарија, 1907) стоји: „Члан 1. Задатак је народнијема школама, да васпитавају дјецу у народном и религијском духу и да их спремају за грађански живот, а нарочито да шире просвјету и српску писменост у народу”. И даље: „Српска граматика је наука, која нас учи, да правилно српски говоримо, пишемо и читамо”. У образложењу учитеља из Даниловграда, који

су 1916. године дали отказ на службу због увођења латинице (због чега су и ухапшени) за вријеме Првог свјетског рата, између осталог стоји: „Ћирилица је српска историја-артерија, аорта српског национализма” (Матовић 2014: 26).

Назив „босанчица” формиран је у 19. вијеку, из политичких побуда, са циљем да се знатан корпус српског језичког наслеђа и писмености називом прикрије и затамни, одвоји од своје матице и покуша подвести под нешто друго. Историјат појаве термина „босанчица” почиње 1889. године радом Ћира Трухелке *Босанчица, њинос босанској љалеоџрафији*, који супротставља босанчицу српској ћирилици, наводећи да их једино повезује заједничко грчко поријекло. Овакве пројекције, настале, засигурно, не без утицаја и везе са Калајевом политиком и увођењем босанског језика, васпостављене су нарочито у посљедњим временима, како од одређеног круга лингвиста са простора Босне тако и са простора Хрватске. У тим круговима се испољава иста намјера – одвојити ћирилично наслеђе БиХ од српског писма и језика. У прилог томе модификују на различите начине „првоуведени” термин „босанчица” („босанска ћирилица”, „босанска брзописна графија”, „босанско-хрватска ћирилица”, „хрватска ћирилица”, „западна ћирилица”, „босанско-далматинска ћирилица”, итд.), придајући му, у складу са произвољним називима, донекле различит садржај, али све са истим и једним циљем – да га одвоје од оног што је његов искон, а то је српски канцеларијски брзопис (који је настао на двору краља Драгутина, потом пренесен на западније просторе) (Стојановић 2016: 172).

У Црној Гори латиница је била „окупирала” све просторе (и сегменте), од имена фирми, кафана, ресторана, продавница. Према подацима које су 2011. године сакупили студенти *Студијској њроџрама за срџски језик и књижевност* по разним градовима Црне Горе, око 95% назива разног типа исписано је латиницом (мање од 80% у Беранама, око 90% у Пљевљима, до 98% на приморју). Све што је било у домену власти, њихових институција, било је само на латиници. Ситуација се благо промијенила у посљедње вријеме. И поред потпуне латинизације Црне Горе, први пут у историји појави се назив „црногорска ћирилица”, гдје се на латиници приговара због брисања црногорске ћирилице: „*давно започето брисање црногорске ћирилице, иако су на њој написана највреднија дјела не само Вјелопавлића него и сједе Црне Горе*” (*Vijesti* 10. 12. 2021). Термин је, наравно, измишљен, исполитизован, ненаучан, без било каквог покрића: и што се историјског именовања тиче и што се тиче садржаја. Него, фалсификати и неистине својина су монте-негринског пројекта, тако да ту више ништа не може зачудити. Документа која су овдје наведена говоре и свједоче.

Како нам показује споменичка грађа, рукописи и натписи, сви најстарији споменици који су са простора данашње Црне Горе, било у форми

било у садржају, повезани су са Немањићима и немањићком традицијом. На простору Хума настао је (крајем 12. вијека) највеличанственији српско-словенски рукопис, једна од најљепших рукописних књига свијета, *Мирослављево јеванђеље*, а у запису Григорија дијака стоји: „Ја грешни Григорије дијак, недостојни назвати се дијаком, украсих ово јеванђеље златом *кнезу великославному кнезу Мирославу, сину Завидину*”. У натпису (истог) хумског кнеза Мирослава (опет са краја 12. вијека), у престолној задужбини, цркви Светог Петра и Павла у Бијелом Пољу уклесано је: „У име оца и сина и светога духа. Ја *син Завидин*, именом раб Божији *Сшејан Мирослав*, кнез хумски, саградих цркву Светога апостола Петра”. У Будимљи налазимо Првослављев ктиторски натпис, садржајем из 1220. године (Манастир Светог Ђорђа, Беране, фреско-текст, позна реплика првобитног и уништеног натписа, крај 16. или прва половина 17. вијека): „Љета 6728. [тј. 1220], мјесеца јануара, 6. дана, престави се раб Божији *Сшефан жујан Првослав*, *син великој жујана Тихомира, синовац Свејој Симеона Немање* и хтитор мјеста овога, гдје је и његов гроб”. Са простора Зете најстарији сачувани споменици су: *Морачки најийис* (1252), *Најийис зейској ейискоја Неофиша* (1262) и *Иловички йрейис Закономйравила Свејој Саве* из 1262. (најстарији сачувани препис *Закономйравила Свејој Саве*). У *Морачком најийису*, једном од најљепших фреско-натписа, уписане су сљедеће ријечи: „Овај свети храм Пречисте Богородице Дјеве сазидах и украсих у име Успења, ја *Сшефан* син великога *кнеза Вука*, унук *Свејој Симеона Немање*. Ово би у вријеме благочестивог *краља нашеј Уроша*”. А у *Најийису зейској ейискоја Неофиша* из 1262. (Бока Которска): „Епископ зетски Неофит сагради храм овај у области Светога Михаила у дане богочастивог и богомдржавнога и светороднога господина *краља Сшефана Уроша*, сина првовенчаног *краља Сшефана*, унука *Свејоја Симеона Немање*”. *Номоканон* или *Закономйравило Свејој Саве* најстарији је сачувани превод познат и као *Иловичка крмчија*, настао на тиватској Превлаци, сједишту Зетске епископије 1262. године за манастир Св. Архангела Михаила. Преписао га је поп Богдан (Стојановић 2020: 185). Дакле, најстарији писани споменици са простора данашње Црне Горе свједоче Немањиће, што је преточено и потврђено и у документима. Ријечи саме собом говоре. Изван предочених споменика до овог периода, нема познатог писаног наслеђа са простора данашње Црне Горе. Ако се одречемо немањићког наслеђа, шта ће остати Црној Гори? А од одрицања је горе превредновање и кривотворење.

Насупрот цјелокупног наслеђа свих простора данашње Црне Горе у посљедње вријеме се покушава „превредновати”, односно обезвриједити све што Црна Гора носи и баштини, односно представити као несрпско, само црногорско. За веома кратко вријеме, почев од 2004. године, појављује се име за језик „црногорски”, Уставом из 2007. године проглашава се за службени, потом се томе прилагођавају школски програми, писци са

простора садашње Црне Горе (сви редом) добијају предзнак „црногорски”, споменичка грађа и историјско наслеђе се научно кривотвори, прилагођавајући се таквом пројекту. У томе се далеко одмакло на формалном плану, иако се суштина није могла промијенити.

Литература

Екмечић (2011): Милорад Екмечић, *Душо крећане између клања и орања. Историја Срба у новом веку (1492–1992)*, Београд: Евро–Бунти.

Жерђива Аврамова (2013): *Жерђива Аврамова. Драма Викенџија Ракића*, приредили предговор и фототипско издање Ивана Марић и Дарко Антовић, Котор: Матица Боке.

Ивић (2001): Павле Ивић, *Српски народ и његов језик*, Сремски Карловци – Нови Сад: Издавачка књижарница Зорана Стојановића.

Јовановић (1989): Батрић Јовановић, *Црногорци о себи (од владице Данила до 1941)*, Београд: Слобода.

Јовановић (1994): Гордана Јовановић, *О језику старих српских књига, Пет векова српског шћамјарсћива, 1494–1994*, Београд: Српска академија наука и уметности, Матица српска, Народна библиотека Србије, 53–60.

Костић (1999): Лазо М. Костић, *О српском језику. Вук и Немци*, Нови Сад.

Маркуш (2021): Јован Маркуш, *Црна Гора кроз историјска докуменћа. Народ, језик, црква, држава*, Подгорица: Матица српска – Друштво чланова у Црној Гори.

Мачић (2011): Љубо К. Мачић, *Грбаль, йоїлед на йрошлосћ и садашњосћ*, Котор.

Матовић (2014): Веселин Матовић, *Ђирилица и лајинојорица*, Подгорица – Никшић: Књижевна задруга Српског народног вијећа.

Милошевић (1994): Милош Милошевић, *Тесћаменћ Бурђа Црнојевћна*, Подгорица – Цетиње.

Окука (2006): Miloš Okuka, *Srpski na kriznom putu*, Istočno Sarajevo: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.

Пешикан (1994): Митар Пешикан, *Лексикон српскословенског штампарства, Пет векова српског шћамјарсћива, 1494–1994*, Београд: Српска академија наука и уметности, Матица српска, Народна библиотека Србије, 71–218.

Ракочевић (1997): Др Новица Ракочевић, *Црна Гора у Првом свјетском рају 1914–1918*, фототипско издање, Подгорица: ИТП „УНИРЕКС”.

Самарцић (2009): Биљана Самарцић, *Термин босанчица као заблуда у историјском развоју српског језика, Зборник радова са научној скуја „Наука и настаја на универзијетју”*, Пале.

Стојановић (2011): Јелица Стојановић, *Пуџи српској језика и њисма*, Београд: Српска књижевна задруга, Коло CVIII, књига 726.

Стојановић (2020): Јелица Стојановић, Светосавско и немањићко наслеђе у Црној Гори, и однос према њему данас, *Научни сасџанак славистија у Вукове дане*, 47/1, Београд.

Стојановић (1982): Љубомир Стојановић, *Сџари српски зайиси и најџијиса*, Београд: Српска академија наука и уметности, Народна библиотека Србије, Матица српска, Књ. 1.

Чурчић (1994): Лаза Чурчић, Видови и огранци раног словенског штампарства, *Пеџи векова српској шџамџарсџива, 1494–1994*, Београд: Српска академија наука и уметности, Матица српска, Народна библиотека Србије, 9–24.

Jelica Stojanović

Faculty of Philology in Nikšić

Department of Serbian Language and Literature

IDENTITY AND “RE-EVALUATION” OF SERBIAN PHILOLOGY IN MONTENEGRO

Summary: The paper analyses, from historical point of view, both spiritual and cultural heritage of Montenegro, i.e. language, alphabet, written monuments, compared to the way things stand in Montenegro today. The analysed documents have shown that the language used in Montenegro throughout history has always been named and considered as Serbian and that the alphabet used in official documents and press has always been Serbian cyrilic. Contrary to such a legacy, in the past two decades there have been attempts to replace the Serbian character of language and culture with the Montenegrin one.

Keywords: Serbian language, Cyrillic alphabet, Serbian alphabet, Montenegrin, re-evaluation, monuments, Montenegro.